ب□ك□ورتى17: هەڵە.... دەرهاويشتەى نەزانينى راستييە.. ئازاد حەمە

خۆ لە قەرەدانى پ□يقى هەڵە، كە بە ڕواڵەت پەيڤێكى نەخوازراو، ناخۆشەويست و نا بەهامەندە، دەرهاويشتەى عەقڵە و ناڕاست دەگەيێنێت و ئاماژەشە بۆ شتێكى درۆ،كە خۆى وەك دروست نمايشدەكات.

بەمجۆر□ بێت، هەڵەكردن سەير نييە و دياردەيەكى مرۆييە و زەوييەكى بەپيتيشە بۆ دياريكردنى راستى. ل□ ب□ر□ئ□وە شۆربوونەوە بۆناو پ□يقى هەڵە بەرەو ئەو ديتنەماندەبات، كە لەگەڵ دەركەوتنى مر□ق ه□□□ □□چووەتە نێو ژيان و لەگەڵ رەفتار،كردە و بيركردنەوەكانى ئەم مرۆڤەش دەستەمۆبووە.

گەر ترس لە هەڵەكردن بوونى هەبێت زانين لەدايكنا بێت. هەرلەبەرئەوەى نەزانيين هەيە ماف بۆ هەڵەكردن بە هەڵە دانار□ت. بۆيە نيچە پێداگرى لەسەر ئەوە دەكات""هەڵە پێويستييە بۆ خودى بوونى مرۆڤ(ئاخر ژيان لە هەڵەدا دادەمەزرێت و بەهێزيشدەبێت). هەڵە تەنها ئامراز نييە بۆ پاراستنى فۆرمێكى دياريكراوى ژيانى تاكەكەسى و كۆمەڵايەتى، هەڵە خودى شێوازى بوونى ژيانە"".

بەپێى ئەوە بێت لايسەرەوە باسكرا، بۆئەوەى بزانيين هەڵە چييە پێويستمان بەوەيە بزانيين راستى چييە؟ ئايا راستى و هەڵە دژە جەمسەرى يەكن؟باشە هەڵە وەك راستى بەرهەمى عەقڵە؟ كاتێك هەڵ□ يەكدەكەين بەو هەڵەيە خراپەيەكيش ناكەين؟ ئەى پ□يقى هەڵە ناچێتە خانەى رەوشتەوە؟ هەڵەكارەكان بێ ئاكارن يان هەڵە دوورە لە ئاكاراوە؟ ئەوانەى خولياى هەڵەن ناساغن؟هەڵە دياردەيەكى مێتافيزيكييە؟مەبەست: بوونى يەزدان پەيوەندى بە هەڵەكانمانەوە هەيە؟هەڵەكردنى زۆر پەيوەندى بە پەروو□ردەى خراپەوە نييە؟ هەڵە دەمامكى درۆيە؟ ئەرێنييە يان نەرێنييە؟بۆچى ه□□□□ى ئەوى ديكە بۆ زۆرێكمان مايەى خەفەتە؟جاوا يە، كارل پۆپەر گوتەنى، تا مرۆڤ زياتر هەڵە بكات، زانين زياتر پەرەدەستێنێت؟

خودى پ□يقى ه□□□ چيي□؟ ل□ پ□روو□ردەماندا واڕاهێنراوين، كە هەڵە شتێكى خراپ، نادروست، درۆ، چەواشەكار و ناتەندروستە. جا ئەوە رەفتارێك بێت، يان بيركردنەوە ياخود گوت□ن□ك. ئێمەى مرۆڤيش زووزوو لێرە و لەوێ رێكەوتى بۆچوون و دادوەريى و قسەى ناڕاست، نادروست و ناباش دەكەين، بە گشت وانەش دەڵێين هەڵە.

کاتێک هەڵەی پێ پێی لە پەند، ناکرێت وەک مەتەکە لێیبڕوانیین. سپینوزا گوتەنی، لەبەرئەوەی هەڵە دەرهاویشتەی نەزانینی زانینە بوونی نییە. ئەمە سپینوزا بەرەو ئەوە دەبات، هەڵە وەک نەزانینی راستیی ببینێت. ئەمەش وادەکات بڵێین: هەڵە شکستبوون نییە. ئەوەتا خانمە توێژەری سویدی، کاترین فێلیکس Cathrine Felix،""هەڵەی زۆر بە بەدەستهێنانی سەرکەوتن بە پێویست دەزانێت"". لێرەوە دەگەینە ئەو تێگەیشتنەی، کە هەڵە دیدمان دەگۆڕێت، فێربوونمان دەداتێ و ئاشناشماندەکات بە کردەی هەڵەگەرایی Fallibilism.

هەڵە هەروەک راستی بەرهەمی بیرکردنەوەی مرۆڤە. بەڵام ڕاستی و هەڵە جیاوازن. ئەو شتەی راستبێت دروست و ناهەڵەیە. هەرچی هەڵەشە ناڕاست و نادروستە. ئەوە راستە، کە A و B کوردن بەس بەچونی A بە کوردایەتی هەڵەیە، دروست نییە. دەشکرێت ئەم بەچونە هەڵەیە لە هەلومەرج یان دەمێکی تری سیاسییدا دروستبێت. کەوابێت، بەهۆی ئەو زانینەی هەمانە دەگەینە راستی شتێک و لە هەڵەش دەربازماندەبێت. بەچونەکیش هەیە، کە دەڵێت زانینەکانمان دەشێت بەرەو هەڵەمانببات. ئەوەتا، قەشە ئۆگەستین Augustinus دەڵێت:"" بەهۆی خراپەوە هەڵە دەناسرێتەوە، بەڵام لەمیانەی هەڵەکردنەوە مرۆڤ چاکە ناکات"".

راستە هەڵە خۆشەویست نییە، لە ئەزموونیشە. هەڵە لە کردار و بیرکردنەوەکاندا دووبارەدەبنەوە. بەڵام هەمان نیین. دەکرێت شتێک هەڵە بێت لەبەرئەوەی کردەیەکی یان بیرکردنەوەیەکی نادادپەروەرانە و ناڕەوشتییانەیە. لە ئەوەی هەڵە نەبێت خودی چەمکی داد و ڕەوشتە.

هەموو هەڵەدەکەین، هەیە زۆر و هەشە کەم. هەڵەی بچووک و هەڵەی گەورەش هەیە. هەڵەشدەکەین کاتێک کەسێکی هەڵە دەکەینە هاوڕێمان یان هاوسەرمان، یان سیاسەتێکی هەڵە پەسەنددەکەین. وەکیتر، هەڵە خەلەیشە. واتە کەمییە یان کەموکوڕییە لە شتێکدا، ئەوەش وایلێدەکات ئاسایی دەرنەکەوێت. سەرباری ئەوە، هەڵە لادانە. لادانیش لە""بیرکاری و ئاماردا پێوەرێکە بۆ جیاوازی نێوان بەهایەکی ناسراوی گۆڕاوەک و بەهایەکی دیکەی دیاریکراو"". هاوکات لە ئاماردا هەڵە مانایەکیتری هەیە لەچاو هەڵەی کۆمەڵایەتیی یان سیاسیی، کە بە هۆی لادان یان نەزانینێکی کۆمەڵایەتیی یان سیاسییەوە دروستدەبێت. هەمان شت سەبارەت بە هەڵە لە کەلتورێکەوە بۆ کەلتورێکی تر راستە. چونکە نەزانینەکان لە کەلتوورە جیاکاندا هەمان نیین.

دوا دیتنمان سەبارەت بە هەڵەکردن ئەوەیە، کە نەک هەر مرۆڤ ئاژەڵەش هەڵەدەکات. بەڵام هەڵەی مرۆڤ بەرهەمی عەقڵە و بە بەدەستهێنانی زانینە. نەک هەر ئەوە بگرە مرۆڤەکان توانای بینینی هەڵەکانیان هەیە و هەڵەش لە راستی جیادەکەنەوە. ئەمەو ئەگەرچی

دۆخی نەگونجاو لە پشت هەڵەوە بوونی هەیە، لە بەگشتی ویست بە هەڵە زۆر کەمە و ترس لە هەڵەکردن بەسەر مرۆڤدا زاڵە.
سەرنج: لە زۆربەی زمانەکاندا بە پەیڤی هەڵە سێ چوار پەیڤ بەکاردەبرێن. بۆنموونە لە زمانی ئینگلیزیدا بە پەیڤی هەڵە wrong، Mistake ، Error بەکاردێت. ئەمەش گۆڕانکاری دەخاتە تێگەیشتن لە پەیڤی هەڵە لە کردار و گوتن و پلاندانان و کردنی هەڵەیەکدا.

.

ئازاد حەمە
پرۆفیسۆر لە فەلسەفە لە زانکۆی سلێمانی